

Η θύμηση: η ουσία του χαίρε

Το μαυρύ ταξίδι ενός βιβλίου μέσα στο χρόνο...

ΤΑ «ΣΥΝΝΕΦΑ» ΤΟΥ ΑΝΘΟΥ ΦΙΛΗΤΑ

Το 1937 κυκλοφόρησε μια πλακέτα με τον τίτλο: «Σύννεφα». Το όνομα του ποιητή: Άνθος Φιλιτάς, φώναζε από μακριά πως ήταν ψευδώνυμο, λίγο εσπερικό, λίγο εξεζητημένο. Μια μέρα του φθινόπωρου του '40, ο πόλεμος δεν είχε ακόμα αρχίσει, στο παλιό βιβλιοπωλείο του «Πυρσού», που, από πολλές δεκαετίες τώρα δεν υπάρχει, κάπου γωνία Καρόλου Ντηλ και Τσιμισκή, όπου σχεδόν κάθε απόγευμα έδιναν το παρών, χαζεύοντας και ξεφυλλίζοντας τις καινούργιες εκδόσεις από την Αθήνα — εντελώς τυχαία πρόσεξα ένα βιβλίο (ο τίτλος του «Σύννεφα», που κι άλλοτε τόχα δει, αλλά δεν είχα δώσει σημασία), στα χέρια ενός κοριτσιού και στο πλάι του έναν άντρα εντυπωσιακής εμφάνισης, με μακριά, ίσια, λουστραρισμένα μαλλιά, που έσκυβε και της ψιθύριζε κι ύστερα πήρε ένα στυλό και κάτι της έγραψε στην πρώτη σελίδα, πολύ κολακευτικό προφανώς, γιατί είδα το νέο κορίτσι να κοκκινίζει και να του σφίγγει τρυφερά το χέρι.

«Α υ τ ό ς είναι», σκέφτηκα αμέσως. Αυτός είναι ο ποιητής, δεν μπορεί, παρά να είναι αυτός, έτσι πρέπει να είναι οι ποιητές — η ακτινοβολούσα φιγούρα, που έβλεπα μπροστά μου ανταποκρινόταν απόλυτα στον ιδεότυπο που είχα φαρμάρει στο μυαλό μου για το ζηλευτό γένος των ποιητών. Έσπευσα ν' αγοράσω το βιβλίο, με πολλή προσοχή, μη με δει ο ποιητής, είπα στο βιβλιο-

Του ΜΑΝΟΛΗ ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗ

πώλη να μου το τυλίξει καλά - καλά και μέσα στο τραμ, ώσπου να φτάσω στο σπίτι μου, το είχα ήδη διαβάσει δυο φορές. Ως το βράδυ, το ήξερα απέξω και βάλθηκα στη βόλτα να βομβαρδίζω τους δυο - τρεις φίλους μου, κι αυτούς φανατικούς για γράμματα, με σκόρπιους στίχους, χωρίς να τους αποκαλύπτω ζηλότυπα ποιος ήταν ο ποιητής.

Ολόκληρο τον εαυτό μου τον έβρισκα στους στίχους:

Με φτάνει η εικόνα του εαυτού μου
Στ' απόκοσμα θολά νερά
Το σκίτσο του χλωμού προσώπου
Της δεσποινίδας Διάνας να κρατώ στα χέρια

Με το θετικό χαμόγελο της μόνωσης

Θανάσιμα ερωτευμένος τότε με μια πεντάμορφη Εβραίοπούλα, πλην ολότελα απλησίαστη μέσα στο γκέτο της μεγαλουσιανικής εβραϊκής συντηχίας και που περιοριζόμουν να τη βλέπω από μακριά, όταν έβγαίνε τ' απογεύματα στο πάρκο με τη δασκάλα της.

Από μακριά έβλεπα τότε και το νέο ποιητή, που σύντομα έμαθα πως λεγόταν Άνθος Φιλιτάς. «Ο ιδεώδης φοιτητής», τον βάφτισε ο πρόωρα χαμένος φίλος Τάκης Αλεξανδρίδης, που σχεδόν αμέσως τον είχα μήσει στην καινούργια μου «ανακάλυψη». Διαβάζαμε τότε την «Αργώ» και προετοιμάζαμε τον ανέμελο και γλεντζέδικο βίο μας, όταν πια θα σπάζαν τα δεσμά του σχολείου και θα προδιβαζόμασταν σε ακαδημαϊκούς πολίτες και σχεδιάζαμε από τότε προγράμματα ασύλληπτης ομορφιάς και ξένοιαστης ζωής, με λίγο διάβασμα πότε - πότε, όσο να δικαιολογούμε την φοιτητική μας ιδιότητα — τραγικά ανύποπτοι για όσα σε λίγο μας περίμεναν.

ΟΜΩΣ, δεν θέλω να μιλήσω εδώ για κείνα τα χρόνια τότε, που «δεν προλαβαίναμε να γνωρίσουμε έναν άνθρωπο κι ύστερα τον χάναμε».

Ο ίδιος ο Άνθος δεν ήταν πια ο «ιδεώδης φοιτητής».

Όταν στις 25 του Μάρτη του 1943, πετάχτηκε μέσα από το πλήθος, ωραίος σαν τον Ενζολωρά, και με σταθερό και γρήγορο βήμα κατάθεσε το δάφνιο στεφάνι που κροτούσε στα χέρια του,

στην προτομή του Ναυάρχου Βότση, στην παλιά παραλία της Σαλονίκης, εκφευδονίζοντας στα μούτρα των κατάπληκτων Γερμανών ένα βροντερό ΖΗΤΩ ΤΟ ΕΑΜ — έγινε πια για μας, τους κάπως νεότερους, ο «ιδεώδης Επαναστάτης», ένα σύμβολο της τριτογενούς φοιτηταρίας, που δεν ξεβωρίσαε από το χρόνο.

Δεινός σκηνοθέτης η Ιστορία, ανάθεσε πάλι τον πρώτο ρόλο στον Άνθιμο, πέσει τέτοιοι καιρό, ύστερα από σαράντα χρόνια, στον Άνθιμο πάλι να στεφανώσει, όπως κάποτε, το ίδιο μνημείο, στον ίδιο χώρο, μπροστά στους ίδιους ανθρώπους, όσους απόμειναν, και στα παιδιά τους.

Αλλά είπαμε: δεν θα μιλήσουμε για όλα αυτά. Κάποτε πρέπει ο ίδιος ο Άνθιμος, υπερνικώντας κάθε ενδοιασμό του, να μας δώσει ο ίδιος την κατάθεσή του, το χρονικό μιας ζωής στα βουνά της Μακεδονίας, στην τριαντάχρονη ανελέητη προσφυγιά, τις συγκλονιστικές του προσωπικές περιπέτειες, που, όμως, τελικά, είναι οι περιπέτειες και τα πάθη μιας ολόκληρης γενιάς.

Αυτό το βιβλίο πρέπει να το γράψει ο Άνθιμος, μας το χρωστά και του το ζητάμε.

Συμβιβάστηκε η εσπέρα
Με το έπος της χαμένης ηλικίας

Η ΑΠΟΦΑΣΗ να ξανατυπωθεί το ολότελα λησμονημένο, σήμερα, βιβλιαράκι (μιας απόφασης που ο ευπαθής αναγνώστης θα πρέπει να μαντεύει το ψυχικό της κόστος για τον ποιητή) — δεν έχει σαν αφηγηρία της μια εύλογη συναισθηματική οφειλή, οπωσδήποτε όχι μόνο μια τέτοια οφειλή.

Γιατί είμαστε μερικοί, παλαιοί των ημερών, που εξακολουθούμε να πιστεύουμε πως η ισχνή αυτή ποιητική συλλογή, δεν έχει μια περιορισμένη ιδιωτική σημασία, αλλά πως ανήκει και κατευθείαν στο ιστορικό σώμα της ποίησής μας.

Δυο φωτογραφίες που τις χωρίζουν 40 χρόνια: Ο Άνθος Χατζηανθίμου καταθέτει στεφάνι στον αδριάντα του ναυάρχου Βότση στη Θεσσαλονίκη (αριστερά: 1943, επάνω: 1983).

Μπορεί να μην έπαιξε κανένα ρόλο στην εποχή της, να μην προσέχτηκε καν. Αν έλειπαν δυο - τρία κριτικά σημειώματα και οι τυπικές αγγελίες στα «ελλάδαμε» των περιοδικών, θάλεγε κανείς πως ανήκει στην περιοχή της φήμης ή του μύθου, καθώς δεν υπάρχει σε καμιά δημόσια βιβλιοθήκη, ούτε ένας στίχος σε καμιά ανθολογία, ούτε ένα αντίτυπο στα χέρια του ίδιου του ποιητή.

Αν ο Ρεμπώ έγραφε το «Μεθυσμένο Καράβι», χωρίς να έχει αντικρύσει τη θάλασσα ποτέ του — ένας άλλος δεκαεφτάχρονος από την επαρχία, με μοναδική πνευματική του συντροφιά το Δροσίνη και το Χατζόπουλο των «Νεοελληνικών Αναγνωσμάτων» του Γυμνασίου, ανακαλύπτει ξαφνικά πως κ ά τ ι υπάρχει πέρα από το στρωτό και το έλλογο, κ ά τ ι πέρα από την καμπανιστή ρίμα και το παιχνίδι της προσωδίας και ανοίγεται ανυπεράσπιστος, αλλά θαρραλέος σ' έναν κόσμο άγνωστο, «αυθαίρετο» — όπως τον χαρακτηρίζει κάποιος κριτικός του — έναν κόσμο που δεν είναι ακόμα ο κόσμος του υποσυνείδητου και του υπεραλισμού — ούτε καν τη λέξη είχε ακούσει ως τότε ο Άνθος Φιλιτάς — αλλά που τον ψάυει με το δαιμονικό ένστικτο του ποιητή και ιδίως με τις κεραίες του νέου μιας καινούργιας εποχής.

Μην το ξεχνάμε. Βρισκόμαστε στα 1937.

Λουλούδια, κύματα, ερημιές
Οι καρδιές μας των είκοσι χρόνων

ΕΝΑ νέο παιδί στέκεται μπροστά στον πάγκο του βιβλιοπωλείου και ξεφυλλίζει τις καινούργιες εκδόσεις.

Το μάτι του πέφτει σ' ένα μικρό τομίδιο, εκτυπωμένο με άφθαστο μεράκι (με το μεράκι του Φίλιππα του Βλάχου, του τελευταίου Μοϊκανού της τυπογραφικής τέχνης), αλλά με τον σαφώς πα-

λιομοδίτικο και εκτός συρμού τίτλο «Σύννεφα», έναν τίτλο που τίποτα το ενδιαφέρον δεν προσωινίζεται.

Και ο συγγραφέας; Κάποιος Άνθος Φιλιτάς, ψευδώνυμο που φωνάζει από μακριά, ολότελα άγνωστο στη φιλολογική αγορά — ποτέ δεν τον έχει ακούσει ούτε έχει διαβάσει τίποτα δικό του. Το νέο παιδί ξεφυλλίζει σχεδόν από υποχρέωση και ξαφνικά κάπου σκαλώνει:

Δεν μπορούν να ευδοκιμήσουν
Τ' άνθη που σπάρθηκαν την ώρα
Του γόνιμου πάθους και της ηδονής

Γυρίζει τη σελίδα:

Πέρα από την αγάπη η αθανασία,
Πέρα από την αθανασία, η αβεβαιότητας

Μες στη σιωπή μας θάφτηκε
Το παθητικό τραγούδι του συναπαντήματος
Περί την έκτην βραδινήν
Ώραν του Σεπτεμβρίου

ΤΟ ΝΕΟ παιδί κοινοστέκεται. Εδώ κ ά τ ι γίνεται. Αξίζει να διαβάσει κανείς αυτό το άγνωστο βιβλίο. Ετούτος ο πρωτοφανέρωτος ποιητής πρέπει να έχει μέλλον.

Προσπαθώ να φανταστώ αυτό το νέο παιδί του σήμερα να συνομιλεί μ' αυτό το βιβλίο, που έρχεται από το κ ά π ο τ ε.

Ανάμεσα στο χρόνο και στην ποίηση ποιος είναι ο νικητής;

Αν η ηλικία στα ανθρώπινα βιολογικά μέτρα δεν μπορεί να κρυφτεί και γίνεται γελοία, όταν πάει να κρυφτεί — αυτή η ηλικία πώς μετρείται στην ποίηση, ποιος νόμος ακολουθεί ή μήπως περιφρονεί κάθε νόμο;

Ποιος μπορεί και ως ποιο βαθμό να καταγράψει το μακρινό ταξίδι που έκανε μέσα στο χρόνο αυτό το ταπεινό φυλλάδιο, μοτίβλια στο πέλαγος χωρίς παραλήπτη — άγνωστο στους ανθολόγους, ακαταχώρητο στις βιβλιοθήκες, ανύπαρκο για τους ιστορικούς της λογοτεχνίας μας και θεληματικά (και πόσο σκληρά!) «ξεχασμένα» και από τον ίδιο τον ποιητή;

«Με τον εξοστρακισμό κάθε λογικού ειρμού από την ποίηση και κάθε στοιχείου προσωδιακού καθιερωμένου, εγκαθιδρύθηκε δυναστικά στον έμμετρο λόγο μας η αυθαιρεσία. Με «φράσεις», με λέξεις βαλμένες δίπλα σε λέξεις, για να κάμουν κάποια εντύπωση και για τίποτα άλλο, με το χειρότερο, δηλαδή είδος βερμπαλισμού, χωρίς, εξάλλου, κανένα βαθύ και γνήσιο αίσθημα μουσικής, πολλοί νέοι ποιητές θέλουν να παραστήσουν ότι εκφράζουν ψυχικά γεγονότα, που άλλοτε έμεναν θαμμένα στα σκότη του ασυνείδητου, ότι επιχειρούν καταδύσεις σε περιοχές που ως τώρα έμεναν ανεξερεύνητες, ότι φέρνουν στην άβυσσο της έκφρασης, ότι δίνουν κάποια ύπαρξη πλαστική, σε ό,τι θολό, σκοτεινό, φευγαλέο, σε ό,τι ανέκφραστο σάλευσ ως τώρα στα βάθη της συνείδησής μας...

Πώς να μη μεδιόσει ο σημερινός νέος απ' αυτές τις «εκτιμήσεις» (που, δυστυχώς, προέρχονται από έναν Κλέωνα Παράσχο, ανάμεσα σ' άλλα «καταδικαστικά», που έγραψε για τα «Σύννεφα»), όταν ούτε την αυτοκαταστροφή της ποίησης είδε να επέρχεται ούτε τα δεινά που προφήτευσε ο κριτικός της εποχής, επαληθεύτηκαν;

Και τι θα γράψει, άραγε, η κριτική, σήμερα; Θα αποδώσει, τάχα, δικαιοσύνη; Ή από τη στιγμή που ένα βιβλίο, διαπερνά το χρόνο, η δικαιοσύνη έχει ήδη αποδοθεί;